

Ympäristötietoisuus lääkkeitä määrättäessä

Kestävä kehitys ja ympäristötietoisuus ovat levinneet kaikille elämän osa-alueille, vaikka terveydenhuollossa niiden huomioiminen on vielä melko uutta. Euroopan Unionissa (EU) ympäristöasiat ovat esillä useassa yhteydessä ja osana EU:n harmonisoitua lainsäädäntöä. Lääkejäämien seuranta ympäristössä on toistaiseksi keskittynyt vesistöön EU:n vesiputedirektiivin myötä.

Vaikka ympäristövaikutusten arviointi (engl. environmental risk assessment, ERA) on sisällytetty pakollisena lääkkeiden myyntilupaprosessiin vuodesta 2006, on ohjeistus jäänyt käytännön lääkäreille varsin vieraaksi. Yhdenkään ihmislääkkeen myyntiluvan myöntämisen este ei voi liittyä vain ympäristönäkökohtiin. Myyntilupa voidaan lähinnä lisätä ehtoja ERAn perusteella, mutta ympäristöriskinarvion näkyvyys kliinisessä lääkärin työssä on marginaalinen. Myös EU:n antibioottiresistenssin hallintaan pyrkivä toimintasuunnitelma vuodelta 2017 on jäänyt monelle klinikalle melko tuntemattomaksi.

Uutena käännekohtana voidaan pitää vuonna 2019 julkaistua Euroopan komission tiedonantoa ympäristöstrategiasta, joka sisältää monia koko lääkkeen elinkaarta koskevia ympäristötavoitteita (Euroopan komissio 2019). Kesäkuun 2020 alussa komissio julkaisi tiekartan merkittävästä uudesta eurooppalaisesta lääkestrategiasta (Euroopan komissio 2020). Se tähtää EU:n lääkelainsäädännön kokonaistarkasteluun ja listaa ympäristönäkökohtia myös lääkkeen tuotannossa ja elinkaareissa kytkeytyen edellä mainittuun EU:n ympäristöstrategiaan. Eri jäsenmaiden

kokemukset pyritään saamaan EU-tasolla keskusteluun ja niiden toivotaan johtavan mahdollisimman hyvien käytäntöjen ohjeistuksiin. Toiminnassa pyritään ohjeistamaan paitsi lääkkeiden tuotantoa myös terveydenhuollon ammattilaisia ja sairaaloita muun muassa lääkkeiden käyttöön, lääkejätteen keräykseen ja pakkauskoon valintaan liittyvissä asioissa. Vuoden 2019 ympäristöstrategiassa esitetty toimintaohjelma listaa yhdeksi tavoitteeksi terveydenhuollon ammattilaisille, opiskelijat ja lääkärit mukaan lukien, annettavan ympäristöopetuksen.

Ruotsi, Hollanti ja Saksa ovat olleet edelläkävijä-maita terveydenhuollon ympäristövaikutuksia koskevissa asioissa, mutta lääkkeiden ympäristövaikutuksista kirjoitetaan ja puhutaan Suomessakin.

Terveydenhuollon ympäristökysymykset on helpo ulkoistaa muille: voidaan ajatella, että keskustelu ei ole terveydenhuollossa ajankohtaista tai toiminnan kannalta oleellista. Kuitenkin tiivis yhteistyö terveydenhuollon ja muiden ammattilaisten välillä nostaisi ympäristöasioiden huomioimisen luontevasti osaksi lääkehoitoa.

Yleinen kiinnostus ympäristöasioita kohtaan on kasvanut viime vuosina, mitä kuvastaa asian huomioiminen myös monella ammattialalla. Käytännöt ovat kuitenkin vaihtelevia ja luotettavan tiedon löytäminen voi olla hyvin vaikeaa. Lääkkeen määrääjälle tietoa lääkkeiden ympäristövaikutuksista ei myöskään ole helposti saatavilla. Tutkimustuloksia on esimerkiksi jätevesistä löytyvistä lääkejäämistä, mutta niiden tulkitseminen ja soveltaminen reseptikirjoitustilanteeseen vaatii tietoa ja taitoa, joita ei vielä koulutuksessa anneta. Helsingin yliopiston (HY) farmasian tiedekunnassa on oma ”vihreän farmasian” hanke, joka kattaa koko opintopolun. HY:n lääketieteellinen tiedekunta puolestaan ottaa vasta ensiaskeleita ympäristötietoisuudessa. Ympäristöasioiden integroinnista terveydenhuollon ammattilaisten koulutukseen on kattava kirjoitus tässä numerossa: Mia Sivén, Outi Lapatto-Reiniluoto, Jaakko Teppo, Eeva Teräsalmi, Tiina Sikanen, Outi Salminen: *”Generation Green – Ympäristönäkökulmat mukaan farmasian ja lääketieteen koulutukseen”*. Myös jo pidempään työelämässä olevat lääkärit ovat kiinnostuneita ympäristöaiheista ja muun muassa Lääkärilehdessä (9/2020) on käyty joitakin keskusteluja lääkkeiden ympäristövaikutuksista. Ympäristövaikutuksia koskevat haasteet sivuavat kaikkia, ei vain lääkevaltaisilla aloilla työskenteleviä lääkäreitä. Esimerkiksi anestesia- ja anestesia- ja inhalaatioanesteettien vaikutusta kasviuoneilmiöön (van Hove, BMJ 2019).

Suurimmalle osalle lääkäreistä riittäisi perustiedot lääkkeen ympäristövaikutuksista ja tieto siitä, mistä jatkossa saa lisätietoa. Tulevaisuudessa lääketietokannoissa voisi samasta tietokannasta aueta oma kohtansa lääkkeen ympäristövaikutuksista. Lääketietokeskuksella on meneillään laaja lääkkeiden ympäristöluokitusta koskeva hanke, mitä sivutaan myös tässä numerossa: Leeni Minkkinen, Elli Leppä, Marika Pohjanoksa-Mäntylä: *”Lääkkeiden kansallinen ympäristöluokitus – millaista tietoa apteekkeissa tarvitaan lääkkeiden ympäristövaikutuksista?”* Hankkeen tarkoituksena on arvioida Suomessa markkinoilla olevien valmisteiden ympäristövaikutuksia mukaan lukien niiden hiilijalanjälki. Tällaisen tiedon tulisi olla kaikkien saatavilla, jotta myös lääkkeenmäärääjä voisi harkita sen ottamista huomioon.

Lääketieteessä mikään ei mene potilaan edun ohitse, vaan lääke valitaan aina tehon ja turvallisuuden perusteella. Nykyisin huomioidaan enemmän myös lääkkeiden hoidollisen ja taloudellisen arvon näkökulmaa, esimerkiksi vaihtokelpoisina lääkkeinä. Ympäristötietoisuutta on myös nostettu hoitopäätöksen tueksi. Terveydenhuollossa tarvitaan yhteistyötä lääkäreiden sekä farmasian ja ympäristöalan ammattilaisten kesken.

→ Outi Lapatto-Reiniluoto

LT, sisätautien sekä klinisen farmakologian ja lääkehoidon erikoislääkäri, osastonylilääkäri, HUS Apteekki, HUS, Helsingin yliopisto, outi.lapatto-reiniluoto@hus.fi

→ Anneli Törrönen

LL, FT, TKT kansallinen asiantuntija, EU-komissio, Bryssel, anneli.torronen@ec.europa.eu

KIRJALLISUUS

Euroopan komissio: Euroopan unionin strateginen lähestymistapa ympäristössä oleviin lääkeaineisiin. COM(2019)128Final

Euroopan komissio: Pharmaceutical Strategy - Timely patient access to affordable medicine. 2020. (viitattu 17.8.2020) <https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/12421-Pharmaceutical-Strategy-Timely-patient-access-to-affordable-medicines>

van Hove Maria: A more sustainable NHS. BMJ 366: I4930, 2019